

KS. JERZY ADAMCZYK* – RADOM

**BIBLIOTEKA KAPITUŁY KANONIKÓW.
ASPEKT PRAWNO-KANONICZNY****LIBRARY OF THE CHAPTER OF CANONS.
THE LEGAL AND CANONICAL ASPECT****Abstract**

Chapters of canons also today contribute to the preservation and creation of human and, above all, Christian culture. A significant factor in the preservation and creation of the aforementioned cultural heritage is the chapter libraries, which were established similarly to the book collections of the vast majority of religious congregations. The Catholic Church has always recommended embracing science to its priests. Chapter libraries, among others, were built in this very spirit. The law of the provincial synod in Piotrków in 1589, recommending the establishment of libraries at cathedrals, was only a reminder to Polish chapters, as they already had their libraries by then.

The subject of this article is to present the institution of the canonical library in the Canon Law aspect. The purpose of the study was to demonstrate that chapter libraries are undoubtedly a valuable aid and intellectual resource for canons to carry out their tasks in liturgical worship and teaching. The existence of chapter libraries has its consistent canonical legitimacy, especially in the provisions of chapter statutes.

Such a defined research intention was realized through a thorough search of the existing Canon Law, especially the statutes of the canonical chapters. The analysis of the listed sources made it possible to achieve specific scientific objectives. First, the author's canonical definition of the chapter library and its goals and objectives were constructed. Second, the fundamental issue of library

* Ks. Jerzy Adamczyk – dr hab. prawa kanonicznego, wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Radomiu

e-mail: ksjerzyad@wp.pl

<http://orcid.org/0000-0003-1415-7378>

resources was discussed. Third, the canonical obligation for chapters to have their own library was resolved.

Keywords: book collection; chapter; canon; library; Canon Law

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Wstęp

Kapituły kanoników, katedralne lub kolegiackie, które są kolegiami kapłanów, mających za zadanie sprawowanie bardziej uroczystych czynności liturgicznych w kościele katedralnym lub kolegiackim, a w przypadku kapituły katedralnej wypełniających ponadto zadania zlecone jej przez prawo lub przez biskupa diecezjalnego¹, wielce zasłużyły się dla Kościoła na różnych polach działania. Kapituły przeżywały okres prawdziwej świetności w XI i XVII wieku. Gremia te doświadczały swoich wzlotów i upadków w XVIII-XX wieku. Sobór Watykański II domagał się rewizji i aktualizacji tych instytucji, aby lepiej odpowiadały one obecnym czasom. Jednakże mimo reformy i osłabienia roli kapituł, te wiekowe i zasłużone instytucje nadal funkcjonują w systemie kanonicznym, przyczyniając się do zachowania i tworzenia m.in. kultury ogólnoludzkiej i nade wszystko chrześcijańskiej.

Ważnym czynnikiem zachowania i tworzenia wspomnianej kultury są biblioteki kapitulne, które zostały zapoczątkowane podobnie jak księgozbiory przeważającej większości zgromadzeń religijnych. Kościół katolicki zawsze polecał swoim kapłanom naukę, a do wyższych urzędów wybierał zasadniczo tych, którzy nią się odznacжали. Pomijając zakony, często poświęcone wyłącznie szerzeniu nauki, Kościół miał zawsze biskupów i kapłanów oddanych nauce, a tym samym miłujących książki, którzy je nierzadko namiętnie i z wielkim zapałem zbierali, pozostawiając swoim następcom. Tą drogą powstawały m.in. biblioteki kapitulne². Jak pisał Stanisław Chodyński ustawa synodu prowincjonalnego 1589 roku, polecająca zakładać biblioteki przy katedrach była tylko dla kapituł polskich przypomnieniem, gdyż miały one już wtedy swoje biblioteki³.

Przedmiotem niniejszego artykułu będzie ukazanie instytucji biblioteki kanonicznej w aspekcie prawnokanonicznym. Najpierw zostanie omówiona kwestia biblioteki kapitulnej jako biblioteki kościelnej, szczególną uwagę skieruje się na sprawę zasobu bibliotecznego, by następnie podjąć próbę odpowiedzi na pytanie o potrzebę istnienia bibliotek kapitulnych.

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis”, (1983) pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984 (dalej: KPK), por. kan. 503.

² *Biblioteka Kapituły Włocławskiej*, opracował S. Chodyński, uzupełnił rozdziałem o katalogach i wydał S. Librowski, Włocławek 1949, s. 179.

³ Por. tamże.

1. Kanoniczne określenie biblioteki kapitulnej oraz jej cele i zadania

Prawodawca kodeksowy w kan. 503 definiuje kapitułę jako kolegium kapłanów. Kapituła jest osobą prawną, kolegią i publiczną⁴. Postanowienie, iż w skład tego kolegium wchodzi „kapłani”, wyklucza spośród jego członków diakonów, natomiast nie wyklucza biskupów pomocniczych⁵. Kan. 503 wyróżnia dwa typy kapituł: 1) katedralną, mającą swoją siedzibę w kościele katedralnym lub konkatedralnym; 2) kolegiacką, mającą siedzibę w kościele kolegiackim. Kodeks stanowi, iż zadaniem kapituły jest „sprawowanie bardziej uroczystych czynności liturgicznych w kościele katedralnym lub kolegiackim”. Kapituła katedralna została zatem pozbawiona udziału w zarządzaniu diecezją. Jej główne zadanie polegające na uświetnianiu bardziej uroczystych funkcji liturgicznych nie ogranicza się jednak tylko do udziału we Mszy św. odprawianej przez biskupa diecezjalnego, ale obejmuje również sprawowanie innych sakramentów świętych i związane z nim nauczanie w kościołach katedralnych i kolegiackich⁶, a także inne czynności⁷. Jest więc zrozumiałe, że biblioteka jawi się jako cenna pomoc i zaplecze intelektualne dla kanoników do wykonywania ich misji w Kościele. Bowiem „głoszenie Ewangelii przez życie i myśl Kościoła pociąga za sobą z natury swej rozwój «inkulturacji», który nie jest ostatecznie niczym innym, jak tylko zespołem faktów kulturowych powstałych w wyniku «wcielenia Ewangelii do kultur miejscowych» i «włączenia tych kultur do życia Kościoła»”⁸. Konsekwentnie

Kościół katolicki okazuje szczególne zainteresowanie wszystkimi świadectwami, zwłaszcza przekazanymi na piśmie, które zawierają w sobie i przekazują wartości mądrości ludzkiej. Szczególnym wyrazem tego są biblioteki kościelne, spośród których niejedne znamionują się długą tradycją i ogromną wartością dla kultury, co usprawiedliwia w sposób niepodważalny to zaangażowanie się,

⁴ Por. kan. 113 § 2; 114-116 KPK.

⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Acta Commissionis*, „Communicationes”, 14 (1982) s. 215; por. H. Cappello, *Los Cabildos de Canónigos. Pasado, presente y futuro de los mismos*, „Anuario Argentino de Derecho Canónico”, 21 (2015) s. 391.

⁶ Por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 503-510*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, ks. 2 (1): *Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 396; Cappello, *Los Cabildos de Canónigos*, s. 391.

⁷ Dlatego obowiązkiem kapituły jest oddawanie Bogu publicznego kultu w sposób jak najbardziej uroczysty, z troską o godność i piękno liturgii. W zamyśle prawodawcy jest jasne, że kult liturgiczny powierzony kanonikom w kościołach katedralnych i kolegiackich powinien mieć modelowy wpływ na życie liturgiczno-pastoralne całego Kościoła diecezjalnego. Kult Boży obejmuje różne dziedziny, takie jak głoszenie słowa Bożego, zarówno w celebracjach liturgicznych, jak i poza nimi, zarówno w przepowiadaniu (kan. 762-772), jak i w katechezie (kan. 773-780), sprawowanie wszystkich sakramentów i sakramentaliów (kan. 840-843 i 1166), a w sposób szczególnie sprawowanie Ofiary eucharystycznej (kan. 840-843 i 1166). Cappello, *Los Cabildos de Canónigos*, s. 391-392.

⁸ Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa, *Lettera circolare Le biblioteche ecclesiastiche nella missione della Chiesa* (19 marzo 1994), nr I, *Enchiridion dei Beni Culturali della Chiesa. Documenti ufficiali della Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa*, Bologna 2002, s. 201-219; tekst polski: „Fides. Biuletyn bibliotek kościelnych”, 1-2 (1996) s. 31-46 (dalej: *Le biblioteche ecclesiastiche*).

z którego Kościół nie chce zrezygnować, będąc świadomy dziedzictwa duchowego udokumentowanego zawartą w księgach tradycją i uznając ją za dobro jednocześnie własne i uniwersalne, oddane w służbę społeczeństwu⁹.

Kodeks prawa kanonicznego (dalej: KPK) z 1983 roku nie wspomina rzecz jasna o bibliotekach kapitulnych. O ich istnieniu dowiadujemy się z autopsji, z literatury¹⁰, czy ze stron internetowych¹¹. Refleksje niniejszego artykułu osadzone są jednak na gruncie prawnokanonicznym, stąd w tym aspekcie i na podstawie takich źródeł należy rozpatrywać kwestię bibliotek kapitulnych.

O bibliotekach kapitulnych wspomina *Lettera circolare Le biblioteche ecclesiastiche nella missione della Chiesa*, gdzie zapisano, że Papieska Komisja ds. Dóbr Kulturowych Kościoła „zwraca się bezpośrednio do ordynariuszy diecezji i do generalnych przełożonych zgromadzeń zakonnych, aby podzielić się z nimi swoją troską o los wszystkich, starych i nowych bibliotek kościelnych (biskupich, kapitulnych, parafialnych, uniwersyteckich, studenckich, zakonnych, instytucji, stowarzyszeń i innych)”¹².

Na temat bibliotek kapitulnych często wzmiankują statuty kapituł, które kapitulni sporządzają sami zgodnym z prawem aktem kapitulnym i zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego. Świadczy to o nie tylko o kanonicznym umocowaniu bibliotek kanonicznych, ale także o potrzebie ich istnienia i działania, skoro kanonicy uważają je za ważną pomoc w ich posłudze kościelnej. Na przykład *Statut Kapituły Kolegiackiej Łaskiej* stwierdza, że: „Do obowiązków Kanonika Kustosza

⁹ Por. *Le biblioteche ecclesiastiche*, nr 1. 2. Biblioteki kościelne są w pierwszym rzędzie bibliotekami. Obecnie w teorii bibliotekarskiej przeważa przekonanie, że udostępnianie zbiorów stanowi nadrzędny cel funkcjonowania biblioteki, a nie jedno z jej czterech podstawowych zadań wymienianych dotąd w określeniach słownikowych (gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i udostępnianie dokumentów). Stąd dokonano ważnej zmiany w definicji biblioteki. W rezultacie definicja ta ma postać następującą: „biblioteka – instytucja powołana do gromadzenia, opracowywania i przechowywania dokumentów w celu ich udostępniania”. Por. A. Grochowska, *Normalizacja terminologii z zakresu bibliotekarstwa i bibliografii*, „Przegląd Biblioteczny”, 69 (1991) z. 2, s. 153.

¹⁰ Np. B. Iwańska-Cieślik, *Inkunabuły w bibliotece kapituły katedralnej we Włocławku. Zarys problematyki*, w: *Książka w życiu Kościoła. Zbiór studiów*, red. T. Kruszewski, Toruń 2009, s. 17-56; A. Kwaśniewski, *Księgozbiory prywatne zachowane w bibliotece kapituły kieleckiej (XV-XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 62 (2012), s. 69-95.

¹¹ Np. strona internetowa biblioteki kapitulnej w Weronie (<http://bibliotecacapitolare.org/>) znanej z tego, że jest najstarszą biblioteką na świecie oraz z tego, że jej manuskrypty są tak cenne, iż paleograf Elias Avery Lowe (1879-1969) nazwał ją „królową zbiorów kościelnych”.

¹² *Le biblioteche ecclesiastiche*, nr 3. 2. Oryginał włoski *Le biblioteche ecclesiastiche* brzmi: „per condividere l’attenzione e la preoccupazione per la sorte di tutte le Biblioteche ecclesiastiche antiche e recenti (Episcopali, Capitolari, Parrocchiali, delle Università, degli Studentati, degli Ordini religiosi, di Istituzioni, di Associazioni e altre)”, natomiast tłumaczenie polskie tego dokumentu zamieszczone w „Fides. Biuletyn bibliotek kościelnych” 1-2 (1996), s. 39 brzmi: „aby podzielić się z nimi swoją troską o los wszystkich, starych i nowych bibliotek kościelnych (biskupich, zakonnych, parafialnych, uniwersyteckich itd.)”. Widać, że translacja polska jest niedokładna, wręcz niedbała.

należy: (...) odpowiedzialność za archiwum i bibliotekę Kapituły”¹³. Zgodnie ze statutem kapituły katedralnej bazyliki metropolitalnej Najświętszej Marii Panny w Walencji kanonik archiwista-bibliotekarz winien: „Utrzymywać porządek archiwów i materiałów bibliograficznych znajdujących się w Archiwum i Bibliotece Kapituły oraz aktualizować ich inwentarze i katalogi. Zapewnić maksymalne bezpieczeństwo i uporządkowany dostęp do nich”¹⁴. Natomiast Statuty Kapituły Katedralnej w Pampelunie stwierdzają, że kanonik archiwista-bibliotekarz sprawuje opiekę nad archiwum kapitulnym, z którego bez zezwolenia kapituły nie może wyjść żaden dokument, jak również nad biblioteką kapitulną, z której bez takiego samego zezwolenia nie może opuścić żadna książka ani czasopismo, z wyjątkiem wypożyczonej przez kanoników¹⁵.

Biblioteki kapitulne należą do kategorii bibliotek kościelnych, które z kolei są bibliotekami prywatnymi¹⁶. Gdy idzie o określenie biblioteki kościelnej to według Jana Szymusiaka w sensie ścisłym są to „biblioteki będące własnością Kościoła katolickiego lub innych chrześcijańskich ugrupowań wyznaniowych”¹⁷. Uogólniając definicję biblioteki parafialnej autorstwa Wiesława Śmigła, można powiedzieć, że biblioteka kościelna to instytucja gromadząca, opracowująca i udostępniająca czytelnikom księgozbiory, będąca własnością instytucji kościelnych¹⁸. *Schema-tipo di regolamento delle biblioteche ecclesiastiche italiane* Stowarzyszenia Włoskich Bibliotekarzy Kościelnych, zatwierdzony przez Radę Stałą Biskupią Konferencji Episkopatu Włoch na posiedzeniu w dniach 16-19 września 2002 roku zawiera następującą definicję biblioteki kościelnej: „Biblioteka kościelna jest uporządkowanym zbiorem dokumentów rękopiśmiennych, drukowanych lub przetworzonych za pomocą innych środków przekazu tekstów i obrazów, będącym własnością zatwierdzonych instytucji lub podmiotów erygowanych w porządku kanonicznym”¹⁹.

¹³ *Statut Kapituły Kolegiackiej Łaskiej* (2 lutego 2006), art. 13 b, „Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie”, 80 (2006) nr 4, s. 264-271.

¹⁴ *Estatutos del Cabildo de la s. i. catedral basilica metropolitana de S. María de Valencia* (Enero 2007), nr 65-66 (4, 5, 8, www.catedraldevalencia.es/de/el-cabildo_estatutos.php, dostęp: 3.11.2021).

¹⁵ *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona* (19 marzo 2010), art. 19 a, www.pazycaridad.org/index_htm_files/cabidoestatutos.pdf (dostęp: 3.11.2021).

¹⁶ Biblioteki kościelne, w tym kapitulne, mają być dostępne dla podmiotu lub instytucji, która jest ich właścicielem, ale pozostają, jako dobro kultury, dostępne dla osób postronnych, zwłaszcza uczonych, zgodnie z procedurami ustalonymi przez władzę kościelną. Biblioteki te mogą również służyć konserwacji i powiększaniu zbiorów, ale nie są uznawane za „instytucje publiczne” i stąd nie wykonują zarezerwowanych dla nich usług społecznych. F. Marino, *La Biblioteca Capitolare di Verona. Analisi delle dinamiche storiche, sociali ed economiche della più antica biblioteca d'Italia*, Venezia 2020, s. 6.

¹⁷ J. Szymusiak, *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. R. Łukaszyk, Lublin 1995, kol. 497.

¹⁸ W. Śmigiel, *Biblioteka parafialna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 97.

¹⁹ Associazione dei Bibliotecari Ecclesiastici Italiani, *Schema-tipo di regolamento delle biblioteche ecclesiastiche italiane approvato dalla CEI*, art. 1 § 1, „Bollettino di informazione ABEI”, 11 (2002) nr 3, s. 10-19 (dalej: *Schema-tipo di regolamento*). Biblioteka kościelna należy do dóbr

Termin „biblioteki kościelne” odnosi się do bibliotek należących do podmiotu lub instytucji kościelnej. Biblioteki, które z pewnych względów posiadają duży zasób dzieł teologicznych i religijnych, niekoniecznie są bibliotekami kościelnymi. Tytuł „kościelny” jest bowiem związany z przynależnością biblioteki, a nie z rodzajem przechowywanych w niej materiałów²⁰.

Jeśli chodzi o cel istnienia bibliotek kościelnych, w tym kapitulnych, to autorzy *Schema-tipo di regolamento delle biblioteche ecclesiastiche Italiano* stwierdzają, jak następuje:

Biblioteka jest utworzona i rozwijana, aby służyć instytucji lub organowi, który jest jej właścicielem. Biblioteka, jako dobro kultury, jest również dostępna dla naukowców z zewnątrz, zgodnie z przepisami wydanymi przez kompetentną władzę kościelną. Biblioteka może być przeznaczona do przechowywania lub do powiększania zbiorów, może też spełniać oba te zadania, nawet przy wąskich obszarach specjalizacji²¹.

Trawestując definicję biblioteki kościelnej z *Schema-tipo di regolamento*, można powiedzieć, że biblioteka kapitulna to biblioteka kościelna, prywatna, będąca uporządkowanym zbiorem dokumentów rękopiśmiennych, drukowanych lub przetworzonych za pomocą innych środków przekazu tekstów i obrazów, będąca własnością kapituły katedralnej lub kolegiackiej, jako erygowanej w systemie kanonicznym kolegiatnej i publicznej osoby prawnej²².

Tak więc biblioteka kapitulna, jako biblioteka kościelna gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia zbiory biblioteczne oraz informuje o nich. Służy w pierwszym rzędzie kanonikom, ale stosownie do przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego może być miejscem konsultacji naukowej dla osób spoza kapituły – duchownych i świeckich²³.

doczesnych Kościoła w myśl kan. 1257 § 1 KPK. Należy tu przypomnieć, że *Schema-tipo di regolamento*: „Przeznaczony jest dla bibliotek (włoskich JA) podległych biskupowi diecezjalnemu (takich jak biblioteki kurii, kapituły katedralnej, seminarium, parafii, bractw), który dokona jego niezbędnych przystosowań i wprowadzi je w życie odpowiednim dekretem”. Proemio.

²⁰ M. Federico, *La Biblioteca Capitolare di Verona*, s. 6. Określenie biblioteka „kościelna” opisuje typ biblioteki z administracyjnego punktu widzenia, tzn. określa rodzaj „własności”, ale niekoniecznie jej cel, chyba że organ kościelny, do którego należy biblioteka, ma szczególne cele (np. biblioteka seminarium duchownego, wydziału teologicznego, kapituły, parafii itp.). R. Tavazzi, *La biblioteca diocesana. Un tentativo di definizione tipologica*, „Biblioteche oggi”, 21 (2004) nr 2, s. 47.

²¹ *Schema-tipo di regolamento*, art. 1 § 2-4.

²² „Właścicielem i odpowiedzialnym za bibliotekę jest, zgodnie z prawem kanonicznym, instytucja lub podmiot, który jest jej posiadaczem”. *Schema-tipo di regolamento*, art. 4 § 1. Warto dodać, że biblioteka kapitulna należy także do typu „bibliotek specjalnych, czyli tych, które gromadzą dokumenty z jednej lub kilku dziedzin wiedzy bądź dokumenty określonych typów. Por. Grochowska, *Normalizacja terminologii*, s. 153.

²³ Statuty Kapituły Katedralnej w Pampelunie stwierdzają, że kanonik archiwista-bibliotekarz sprawuje opiekę nad archiwum kapitulnym, z którego bez zezwolenia kapituły nie może wyjść żaden dokument, jak również nad biblioteką kapitulną, z której bez takiego samego zezwolenia nie może opuścić żadna książka ani czasopismo, z wyjątkiem wypożyczonej przez kanoników. *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona*, art. 19 a.

Bardziej precyzyjnie cel biblioteki katedralnej (kapitulnej) ukazuje *Reglamento de la Biblioteca de la Catedral de Salamanca*:

Biblioteka (kapitulna JA) jest instytucją religijno-kulturalną katedry w Salamance, której zadaniem jest wspieranie funkcji religijnych, kultu Bożego, kształcenia duchowieństwa i pracowników katedry oraz badań naukowych, a także uzupełnianie wiedzy archiwalnej poprzez opracowywanie, konserwację i rozpowszechnianie zbiorów bibliograficznych, niezależnie od nośnika na którym są zapisane²⁴.

Cel biblioteki kapitulnej ukazują także przepisy *Estatutos del cabildo catedral de la diócesis de Coria-Cáceres*, gdzie zapisano, iż kanonik archiwista przecho-wuje, porządkuje i wzbogaca bibliotekę kapitulną, pielęgnując historię kapituły, dopuszcza do zbiorów biblioteki osoby uprzednio akredytowane, w określonym czasie i przy zastosowaniu niezbędnych środków kontroli i nadzoru w celu ochrony zbiorów, doradza kapitule w sprawach dokumentacyjnych i bibliograficznych²⁵.

Zgodnie ze *Estatutos del cabildo de la catedral de Huesca* kanonik archiwista i bibliotekarz kapituły jest odpowiedzialny za: utrzymywanie w należyтым porządku materiałów archiwalnych i bibliograficznych archiwum i biblioteki kapitulnej oraz archiwum muzycznego (w porozumieniu z prefektem muzyki), a także aktualizowanie ich inwentarzy i katalogów, zapewnienie zbiorom maksymalnego bezpieczeństwa i uniemożliwienie dostępu do nich bez jego osobistego upoważnienia, a także strzeżenie zbiorów podczas pobytu w bibliotece osób postronnych, niezezwalanie na wynoszenie z archiwum i biblioteki książek, dokumentów, pieczęci i innych przedmiotów bez pisemnej zgody dziekana kapituły, zorganizowanie ich konsultacji, w zakresie dni, godzin, nadzoru nad naukowcami, ich wpisu do rejestru i innych wymogów²⁶.

Warto dodać, że opiekę nad biblioteką kapitulną sprawuje z zasady jeden z kanoników. Na przykład w Wiślickiej Kapitułe Kolegiackiej jest to kanonik scholastyk („sprawuje opiekę nad (...) biblioteką Kapituły”²⁷), w Kapitułe Metropolitalnej Warszawskiej jest to kanclerz (jego obowiązkiem jest troska o bibliotekę kapitulną²⁸), a w kapitule katedralnej w Pampelunie kanonik archiwista-bibliotekarz („w kapitule pełnione są następujące urzędy: archiwisty-bibliotekarza ...”)²⁹, którego

²⁴ *Reglamento de la Biblioteca de la Catedral de Salamanca*, w: P. Gómez González, R. Baz, *Guía del archivo y biblioteca de la catedral de Salamanca. Colección Instrumentos del Archivo Catedral de Salamanca*, Salamanca 2007, s. 108-109.

²⁵ *Estatutos del cabildo catedral de la diócesis de Coria-Cáceres* (24 Julio 2001), www.diocesiscoriacaceres.org (dostęp: 28.10.2021), art. 22. 4, A-C.

²⁶ *Estatutos del cabildo de la catedral de Huesca*, www.diocesisdehuesca.org (dostęp: 28.10.2021), art. 45; zob. W. Wójcik, *Archiwum i biblioteka kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1963) s. 5.

²⁷ *Statut Wiślickiej Kapituły Kolegiackiej*, w: *Zarządzenia posynodalne biskupa kieleckiego (instrukcje, statuty, wzory pism)*, art. 17 c, Kielce 2002, s. 81-86.

²⁸ *Statuty Kapituły Metropolitalnej Warszawskiej*, nr 18, w: *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, s. 170-176.

²⁹ *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona*, art. 16 § 1.

zadaniem jest „opieka nad (...) biblioteką kapitulną, z której bez jego zezwolenia nikt nie może wynieść żadnej książki ani czasopisma, z wyjątkiem kanoników”³⁰.

2. Zasób biblioteczny³¹

Jeśli chodzi o zasób biblioteki kanonicznej w aspekcie formy obiektów bibliotecznych, to w zależności od konkretnej ksiąźnicy są to dokumenty rękopiśmienne, inkunabuły i drukowane: starodruki i druki nowe (dokumenty pierwotne)³² lub przetworzone za pomocą innych środków przekazu teksty i obrazy. Owe przetworzone za pomocą innych środków przekazu teksty i obrazy, to coraz częściej udostępniane dokumenty wtórne (foto-, kserokopie, mikrofilmy, mikrofisz, taśmy magnetyczne, dyski optyczne, nośniki pamięci USB itd.)³³. Przy czym zasób biblioteczny często dzieli się na dział rękopisów i dzieł tekstów drukowanych. Jest zrozumiałe, że istnieje ogromne zróżnicowanie zasobu bibliotek kapitulnych w zależności od czasu istnienia kapituły czy sposobu powiększania zasobu i innych czynników np. finansowych.

Gdy chodzi o zakres treściowy zbiorów, to nade wszystko jest on związany z naukami kościelnymi i zadaniami oraz zainteresowaniami głównych użytkowników ksiąźnicy, czyli kanoników. Przede wszystkim trzonem zasobu bibliotek kapitulnych będą dzieła z zakresu nauki świętej.

Należy zauważyć, że aspekt merytoryczny księgozbioru jest w pewnym sensie korelatem do kwalifikacji intelektualnych, jakie KPK stawia kandydatom na kanoników oraz wykonywanych przez nich czynności. Prawodawca w kan. 509 § 2 postanawia, że godność kanonika powinien nadawać biskup diecezjalny tylko kapłanom odznaczającym się nauką i prawością życia, którzy chwalebnie wypełniają posługę. Sformułowanie kanonu jest dość znaczące: „godność kanonika powinien nadawać biskup diecezjalny tylko kapłanom...”. Zgodnie z wymogiem „którzy chwalebnie wypełniają posługę” norma wyklucza mianowanie nowo wyświęconego kapłana kanonikiem. Jest oczywiste, że prawodawca wyraźnie chciał, aby każda

³⁰ Tamże, art. 19 a.

³¹ Przez zasób biblioteczny w dziedzinie bibliotekarstwa rozumie się zbiór lub kolekcję książek, manuskryptów, fotografii, rysunków itp. utworzonych na bazie prywatnych darowizn lub z wyraźnej woli właścicieli biblioteki. Marino, *La Biblioteca Capitolare di Verona*, s. 11.

³² Według przyjętej klasyfikacji książek 1830 rok jest uważany za przełomowy: wcześniejsze publikacje uchodzą za stare, późniejsze za nowe. Wynika to z faktu, że prawdopodobnie właśnie w tym czasie zaczęto stosować prasy mechaniczne, które zastąpiły ręczne techniki drukarskie. W rzeczywistości zmiana ta rozpoczęła się w połowie XV wieku wraz z wynalezieniem przez Gutenberga ruchomej czcionki drukarskiej i wpłynęła na całą dziedzinę produkcji książek. Już w XVII i XVIII wieku w maszynach Gutenberga wprowadzono wiele ulepszeń, które doprowadziły do znacznego wzrostu wydajności, takich jak automatyzacja napędu wózków i dźwigni oraz produkcja pierwszych pras żeliwnych. W latach 1812-1816 wprowadzono prasy rotacyjne, dzięki którym można było wydrukować 1600 egzemplarzy gazety na godzinę. Sztuczność uznania 1830 roku za linię podziału między książkami dawnymi i współczesnymi jest więc oczywista. Marino, *La Biblioteca Capitolare di Verona*, s. 11.

³³ Statuty Kapituły Katedralnej w Pampelunie stwierdzają, że kanonik archiwista-bibliotekarz kataloguje i archiwizuje dokumenty, książki, czasopisma, fotografie itp. *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona*, art. 19 b.

kapituła stanowiła prestiżowe kolegium kapłanów, odznaczających się doktryną, przykładowym życiem i doświadczeniem duszpasterskim³⁴. Chodzi o to, aby wiedza kanonika nie była jedynie ograniczona do wykształcenia seminaryjnego, ale poszerzona poprzez odbyte studia czy studium indywidualne. Rzecz zrozumiała, że prawodawca ma na względzie przede wszystkim nauki święte, gdyż kapitulni winni celebrować bardziej uroczyste czynności liturgiczne w kościele katedralnym lub kolegiackim, a także pełnić posługę z zakresu nauczania i uświęcania. Tak więc zakres merytoryczny księgozbioru kapitulnego to przede wszystkim (choć nie tylko) nauki święte, czyli dyscypliny, które w swych uzasadnieniach odwołują się do treści Objawienia Bożego. Kryterium zaliczenia danej dyscypliny naukowej do nauk teologicznych jest metoda naukowa polegająca na wyjaśnianiu rezultatów badawczych w świetle Objawienia Bożego, nawet jeżeli jest tylko jedną z wielu metod badawczych stosowanych w danej nauce, np. w nauce prawa kanonicznego, gdzie występuje ona obok metody prawniczej. KPK na określenie dyscyplin teologicznych używa określeń: „*disciplinae theologicae*”³⁵, „*scientiae sacrae*” – święte nauki³⁶ oraz „*disciplinae ad fidem vel mores pertinentes*” (dyscypliny dotyczące wiary i obyczajów³⁷). Prawodawca kościelny nie definiuje dyscyplin teologicznych.

Według *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam* katalog nauk teologicznych (choć niewyczerpujący, tylko wyliczający podstawowe dyscypliny teologiczne) tworzą: Pismo Święte – introdukcja i egzegeza, teologia fundamentalna, z uwzględnieniem zagadnień dotyczących ekumenizmu, religii niechrześcijańskich i ateizmu; teologia dogmatyczna; teologia moralna i teologia duchowości; teologia pasterska; liturgia; historia Kościoła, patrologia i archeologia; prawo kanoniczne³⁸. Do nauk kościelnych zalicza się także filozofię chrześcijańską³⁹ wymaganą do teologii, a więc „przede wszystkim filozofią systematyczną, z głównymi jej częściami oraz jej historyczny rozwój (historia filozofii)”⁴⁰.

Niewątpliwie istotnym sektorem księżnicy kapitulnej będzie księgozbiór z dziedziny liturgii i liturgiki, skoro zgodnie z kan. 503 zadaniem kapituły kanoników,

³⁴ Por. F. Loza, *Comentario a los cán. 503-510*, w: *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 2, cz. II, wyd. 2, Pamplona 1996, s. 1187.

³⁵ Kan. 812 KPK.

³⁶ Kan. 218, 229 § 3, 248, 815 KPK.

³⁷ Kan. 833, nr 7 KPK.

³⁸ Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam* (29 aprilis 1979), art. 51. 1, b, „Acta Apostolicae Sedis”, 71 (1979) s. 500-521. Identyczny katalog nauk teologicznych znajduje się w: Francesco PP., *Veritatis gaudium. Costituzione apostolica circa le università e le facoltà ecclesiastiche* (8 dicembre 2017), art. 55, nr 1 b, Città del Vaticano 2018; tekst polski: Franciszek, *Konstytucja apostolska „Veritatis gaudium” o uniwersytetach i wydziałach kościelnych. Zarządzenia wykonawcze Kongregacji ds. Edukacji katolickiej dla wiernej realizacji Konstytucji Apostolskiej Veritatis Gaudium*, Tarnów 2018 (dalej: Vg).

³⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie I uświęcanie...*, Olsztyn 1986, s. 50.

⁴⁰ Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam*, art. 51. 1, a; por. Vg, art. 55, nr 1 a.

katedralnej lub kolegiackiej jest sprawowanie bardziej uroczystych czynności liturgicznych w kościele katedralnym lub kolegiackim. Na przykład w Miechowskiej Kapitułce Kolegiackiej kanonik „scholastyk wypełnia następujące obowiązki: w imieniu Kapituły inspirowanie przedsięwzięcia w zakresie liturgii i kultury chrześcijańskiej”⁴¹, natomiast w Kapitułce Katedralnej Pelplińskiej dziekan w szczególności: jest odpowiedzialny za kult Boży sprawowany w bazylice katedralnej⁴². Kapituła Świętej Katedry Metropolitalnej i Prymacjalnej w Toledo w Hiszpanii ma za zadanie opiekę nad kaplicą mozarabską i promowanie czcigodnego obrządku hiszpańsko-mozarabskiego w katedrze, co niewątpliwie wskazuje na posiadanie w bibliotece kapituły pozycji książkowych i nutowych tego obrządku⁴³.

W Kapitułce Katedralnej Pelplińskiej kanonik teolog głosi słowo Boże w bazylice katedralnej podczas nabożeństw, w których przewodniczy lub w których uczestniczy biskup diecezjalny⁴⁴, co suponuje literaturę homiletyczną w bibliotece kapitułnej. Podobnie kanonik magister kapituły w Toledo, będącym doradcą teologicznym kapituły, ma czuwać nad doktryną teologiczną w działalności katedry: nad modlitwami w celebracjach liturgicznych, przepowiadaniem, katechezą, przewodnikami turystycznymi, tekstami hymnów itp., w razie potrzeby doradzać kapitułce w sprawach wiary⁴⁵, natomiast kanonik lektor w tamtejszej kapitułce winien planować i organizować grupy studyjne i konferencje w katedrze, aby pomóc wiernym poznawać Pismo Święte⁴⁶, co z kolei wskazuje na literaturę biblijną w księgozbiórce kanonickim.

Według *Statutu Kapituły Kolegiackiej w Wojniczu*: „Kapituła Wojnicka (...) w dostępnym sobie zakresie podejmuje także troskę o kształtowanie wrażliwości duchowieństwa na wymogi dyscypliny kościelnej i znajomość współczesnej myśli teologicznej oraz wspiera działalność misyjną Kościoła”⁴⁷, co pozwala domyślać

⁴¹ *Statut Miechowskiej Kapituły Kolegiackiej*, art. 17 b-c, w: *Zarządzenia posynodalne biskupa kieleckiego (instrukcje, statuty, wzory pism)*, Kielce 2002, s. 87-92. „Do celów szczegółowych Brzozowskiej Kapituły Kolegiackiej należy: wspieranie inicjatyw zmierzających do kreowania kultury chrześcijańskiej i wiedzy religijnej”. *Statuty Brzozowskiej Kapituły Kolegiackiej* (29 października 1999), st. 2, w: *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i aneksy*, Przemysł 2000, s. 192-196.

⁴² *Statuty Kapituły Katedralnej Pelplińskiej*, st. 5 § 2, nr 1, w: *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001, s. 134-143.

⁴³ *Estatutos del Cabildo de la Santa Iglesia Catedral Metropolitana de Toledo y Primada de España* (1 marzo 2007), art. 6, nr 4, www.catedralprimada.es (dostęp: 3.11.2021).

⁴⁴ *Statuty Kapituły Katedralnej Pelplińskiej*, st. 7 § 3. „Scholastyk Kapituły rozacza troskę nad posługą słowa Bożego (katechizacja, kaznodziejstwo), jest odpowiedzialny za głoszenie kazań przez prałatów i kanoników Kapituły w Bazylice nowosądeckiej oraz ich uroczyste uczestnictwo w liturgii, także poza Bazyliką”. *Statut kapituły kolegiackiej w Nowym Sączu* (8 grudnia 1996), art. XI § 4, www.currenda.diecezja.tarnow.pl/archiwum/1-97/z-3.htm (dostęp: 3.11.2021).

⁴⁵ *Estatutos del Cabildo de la Santa Iglesia Catedral Metropolitana de Toledo y Primada de España*, art. 11, nr 1-2.

⁴⁶ Tamże, art. 13, nr 1.

⁴⁷ *Statut Kapituły Kolegiackiej w Wojniczu* (9 sierpnia 2014), art. V, § 1, <http://www.wojnicz.diecezja.tarnow.pl> (dostęp: 3.11.2021).

się istnienia w bibliotece kapitulnej współczesnej literatury teologicznej i misjologicznej.

Zgodnie z kan. 508 § 1 w każdej kapitule ma być kanonik penitencjarz, który z racji urzędu posiada władzę zwyczajną, której jednak nie może innym delegować, rozgrzeszania w zakresie sakramentalnym od cenzur wiążących mocą samego prawa, ale niezadeklarowanych i niezastrzeżonych Stolicy Apostolskiej. Pośrednio wskazuje to na potrzebę istnienia w bibliotece literatury z dziedziny teologii moralnej i prawa kanonicznego.

Do zadań Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej należy m.in. czuwanie nad wcieleniem ducha Soboru Watykańskiego II i nauczania papieskiego, budzenie w mieszkańcach świadomości dziedzictwa historycznego ziemi wolińskiej, a szczególnie roli i znaczenia oddziaływania Kościoła katolickiego na tych terenach⁴⁸. Sponuje to posiadanie przez bibliotekę kapitulną dokumentów Soboru Watykańskiego II i nauczania papieskiego, jak również literatury z zakresu historii Polski i Pomorza Zachodniego⁴⁹.

Statut Elckiej Kapituły Katedralnej w swojej dyspozycji: „Celem popierania i rozwoju nauk filozoficznych i teologicznych w Diecezji Elckiej, jak też wewnątrz samej Kapituły, a także ciągłego pogłębiania tych nauk wśród duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego, ustanawia się urząd Scholastyka Kapituły”⁵⁰ *implicite* wskazuje na możliwą obecność literatury filozoficznej w bibliotece kapitulnej.

Jednym z zadań kapituły kolegiackiej w Garwolinie jest wspieranie przedsięwzięć związanych z edukacją i katolickim wychowaniem młodzieży, udział w dorocznym diecezjalnym spotkaniu ze stypendystami Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia”, podejmowanie inicjatyw związanych z propagowaniem wartości chrześcijańskich w systemie wychowania oraz zasad katolickiej nauki społecznej⁵¹, co pośrednio wskazuje na możliwość posiadania w bibliotece kapitulnej literatury z zakresu pedagogiki chrześcijańskiej.

Ważnym zakresem działalności kanoników jest muzyka, szczególnie związana z uroczystymi celebracjami w katedrze czy kolegiacie. Stąd niewątpliwie częścią księgozbioru bibliotecznego będą pozycje muzyczne – książkowe i nutowe. Na przykład według statutu kapituły katedralnej diecezji Speyer: „Dziekan katedry

⁴⁸ *Statuty Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej* (15 października 2008), nr 2, „Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej”, 37 (2009) nr 1-2, s. 38-49.

⁴⁹ Kanonik-teolog Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej w „porozumieniu z proboszczem parafii pw. św. Mikołaja w Wolinie głosi lub organizuje konferencje mające na celu budzenie świadomości dziedzictwa historycznego Ziemi Wolińskiej, a szczególnie roli i znaczenia oddziaływania Kościoła katolickiego na tych terenach”. *Statuty Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej*, nr 15. „Kanonik-teolog Myśliborskiej Kapituły Kolegiackiej (...) głosi lub organizuje konferencje na temat dziedzictwa historycznego Ziemi Myśliborskiej oraz roli Kościoła katolickiego na tych praskowskich terenach”. *Statuty Myśliborskiej Kapituły Kolegiackiej* (1 lipca 2008), nr 15, „Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej”, 36 (2008) nr 9-10, s. 294-305.

⁵⁰ *Statut Elckiej Kapituły Katedralnej*, art. 12, § 1, w: *I Synod Diecezji Elckiej 1997-1999*, Elk 1999, s. 174-183.

⁵¹ *Statut Kapituły Kolegiackiej w Garwolinie* (20 kwietnia 2011), § 1, b-c, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, 80 (2011) nr 7-8, s. 338-346.

jest odpowiedzialny za muzykę katedralną. Jest kierownikiem katedralnego zespołu muzycznego. Jest on odpowiedzialny za przygotowanie chóru katedralnego. Określa zadania chóru katedralnego i muzyków katedralnych w nabożeństwach pontyfikalnych, kapitułnych i pozaliturgicznych”⁵². Zgodnie ze statutem kapituły katedralnej bazyliki metropolitalnej Najświętszej Marii Panny w Walencji: „Prefekt muzyki sakralnej powinien posiadać wykształcenie muzyczne, najlepiej w zakresie kompozycji i dyrygentury. (...) Jest ona odpowiedzialny: (...) zadbać o to, aby w chórze były używane obowiązujące księgi muzyki liturgicznej, za zapewnienie godnego wykonywania chorału gregoriańskiego w chórze, za utrzymanie porządku i powiększanie materiałów muzycznych”⁵³. W kapitule w Toledo kanonik-kapelmistrz ma opiekować się i aktualizować archiwum i repertuar muzyczny⁵⁴.

Domyślnie na obecność literatury ascetycznej w bibliotece kanonickiej wskazuje następujący zapis statutowy: „Kapituła wybiera ze swego grona na okres pięciu lat (...) ojca duchownego, który oprócz przypisanych urzędowi posług formacyjnych, przygotowuje program liturgiczny i ascetyczny spotkań”⁵⁵.

Implicite na zasób biblioteki kanonickiej w Toledo wskazują zadania, jakie pełni kapituła w tamtejszej katedrze. Według statutu tej kapituły celem tego gremium jest:

Promowanie ewangelizacji i działalności duszpasterskiej w Kościele katedralnym oraz współpraca w ministerialnej działalności Kościoła diecezjalnego, poprzez wypełnianie urzędów powierzonych przez kanoników oraz działań kolegialnych, o które może prosić Arcybiskup, w dziedzinie liturgii i kultu, modlitwy, przepowiadania i szerzenia słowa Bożego oraz nauczania wiary Kościoła, w dziedzinie działalności charytatywnej i społecznej, a także w dziedzinie promocji kultury i dialogu wiary z kulturą⁵⁶.

Statut Warmińskiej Kapituły Katedralnej we Fromborku stwierdza zaś, że: „Celem Kapituły jest pielęgnowanie i rozwijanie duchowej oraz kulturowej tradycji Kościoła Warmińskiego”⁵⁷.

Gdy idzie o powiększenie zbiorów biblioteki kapitułnej, to dokonuje się to przez: zakup nowych książek czy czasopism oraz przez darowizny, depozyty i zapisy testamentowe kanoników lub innych osób. Zgodnie ze *Statutami Kapituły Metropolitalnej Poznańskiej*: „Każdy kanonik zobowiązany jest do sporządzenia testamentu według wymogów prawa diecezjalnego i złożenia go w Kurii Metropolitalnej; w zapisach testamentalnych niech nie zapomina o potrzebach Archidiecezji

⁵² *Statuten des Domkapitels zu Speyer* (23 August 1990 in der Fassung vom 19 Mai 2009), art. 15, nr 4, www.bistum-speyer.de (dostęp: 3.11.2021).

⁵³ *Estatutos del Cabildo de la s. i. catedral basilica metropolitana de S. Maria de Valencia*, nr 4, 5, 8.

⁵⁴ *Estatutos del Cabildo de la Santa Iglesia Catedral Metropolitana de Toledo y Primada de España*, art. 16, nr 3.

⁵⁵ *Statuty Krośnieńskiej Kapituły Kolegiackiej* (12 sierpnia 2005), st. 6, „Kronika Archidiecezji Przemyskiej”, 91 (2005) nr 3-4, s. 134-141.

⁵⁶ Tamże, art. 6, nr 2.

⁵⁷ *Statut Warmińskiej Kapituły Katedralnej we Fromborku* (22 grudnia 2007), art. 7, w: *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, Olsztyn 2012, s. 339-354.

Poznańskiej i Kapituły Katedralnej”⁵⁸, co suponuje przekazanie książek bibliotece tejże kapituły. Podobnie stanowią *Statuty Jarosławskiej Kapituły Kolegiackiej*: „Zaleca się, aby członkowie kapituły w dyspozycjach testamentalnych uwzględniali – według własnego uznania – donację na rzecz kapituły”⁵⁹. Przywołane przepisy statutowe wskazują także na możliwość testamentalnych finansowych zapisów kanoników, które mogą być przeznaczone na rozwój zasobu bibliotecznego⁶⁰.

Wolno sądzić, że przepis wyjęty ze *Statutów Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej*, według którego obowiązkiem kanonika kustosa jest kierowanie sprawami materialnymi kapituły z uwzględnieniem przepisów prawnych wydanych przez władzę świecką⁶¹, zawsze zgodnie z przepisami KPK i innymi postanowieniami władzy kościelnej, odnosi się także do opieki i rozwoju biblioteki tejże kapituły.

3. Czy kapituła ma obowiązek posiadać własną bibliotekę?

Po sformułowaniu kanonicznego określenia biblioteki kapitulnej oraz jej celów i zadań, a także po ukazaniu zbiorów biblioteki pod względem formy i treści, należy postawić zasadnicze pytanie: Czy kapituła ma obowiązek posiadać własną bibliotekę?

Aby na to pytanie odpowiedzieć trzeba najpierw dostrzec „znaczące powołanie biblioteki kościelnej jako typowego miejsca styku między różnymi dziedzinami wiedzy. Spowodowane jest to pragnieniem powszechności (katolicyzacji) leżącym u podstaw chrześcijańskiej koncepcji poszukiwania prawdy, zawartej w każdej dziedzinie historii i kultury, gdzie prowadzenie tego poszukiwania jest praktykowane i dokumentowane”⁶². Stąd trzeba powiedzieć: biblioteki kościelne są nieodzowną pomocą dla misji ewangelizacyjnej Kościoła.

Nie dziwi zatem fakt, że prawo kanoniczne zobowiązuje wprost lub pośrednio niektóre instytucje kościelne (szczególnie edukacyjne) do posiadania i rozwijania swoich bibliotek. Własną bibliotekę ma mieć wyższe seminarium duchowne. Zgod-

⁵⁸ *Statuty Kapituły Metropolitalnej Poznańskiej* (14 września 2003), § 26, w: *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008)*, t. 1: *Dokumenty*, t. 2: *Statuty*, Poznań 2008, s. 447-459.

⁵⁹ *Statuty Jarosławskiej Kapituły Kolegiackiej* (26 kwietnia 1999), st. 10, w: *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i aneksy*, Przemyśl 2000, s. 197-202.

⁶⁰ „Majątek Kapituły stanowią ustalone roczne świadczenia materialne członków Kapituły, które przeznacza się na potrzeby związane z funkcjonowaniem Kapituły”. *Statuty Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej*, nr 32. 14. „Kustosz Kapituły, czyli Ekonom (...) prowadzi księgę inwentarzową dóbr Kapituły i czuwa nad ich używaniem”. *Statuty Szczecińskiej Kapituły Katedralnej* (1 lipca 2008), nr 14, b, „Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej”, 36 (2008) nr 7-8, s. 205-216.

⁶¹ *Statuty Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej* (22 czerwca 2001), § 12, Archiwum Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej, teczka: „Statuty Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej”.

⁶² Le biblioteche ecclesiastiche, nr 2. 3. „W tej najwyższej instancji – misji ewangelizacyjnej Kościoła – ma swe źródło nieprzerwana troska, którą wspólnota chrześcijańska otoczyła tworzenie, zachowywanie, wzbogacenie, obronę i wykorzystanie swoich bibliotek. Dowodzi tego stałe przypominanie przez pasterzy Kościoła o tej powinności oraz godna naśladowania troska, jaką niektóre wspólnoty diecezjalne czy też zakonne darzą książki. Z tego samego powodu należy przeciwstawiać się wszystkiemu, co przeszkadza konserwacji i ochronie bibliotek, ich rozwojowi oraz dostępowi do nich i korzystaniu z ich zbiorów”. Le biblioteche ecclesiastiche, nr 1. 3.

nie z *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 8 grudnia 2016 roku jeden z formatorów, będący koordynatorem wymiaru intelektualnego studiów jest odpowiedzialny za bibliotekę seminaryjną⁶³. Autorzy *Ratio* z naciskiem przypominają, że: „Aby studium było rzeczywiście owocne, nie może zabraknąć podstawowej organizacji, do której należy wystarczająca liczba dobrze przygotowanych wykładowców, uporządkowana biblioteka prowadzona przez kompetentny personel oraz dostęp do Internetu jako środka służącego do badań i komunikacji”⁶⁴.

Swoją bibliotekę muszą posiadać uniwersytety i wydziały kościelne. Konstytucja apostolska *Veritatis gaudium* stwierdza, że urzędnikami w uniwersytetach i wydziałach kościelnych „są przede wszystkim: sekretarz, bibliotekarz i ekonom. (...) Ich prawa i obowiązki winny zostać ustalone w statutach i regulaminach”⁶⁵. Tenże dokument wyraźnie podkreśla, że

(...) dla osiągnięcia właściwych sobie celów, szczególnie zaś dla prowadzenia badań naukowych, każdy uniwersytet lub wydział winien mieć odpowiednią bibliotekę, przystosowaną do potrzeb wykładowców i studentów, właściwie zorganizowaną i posiadającą dobrze sporządzone katalogi. Dzięki odpowiedniej sumie pieniędzy, przyznawanej każdego roku, biblioteka winna stale wzbogacać swój księgozbiór o pozycje zarówno dawne, jak i współcześnie wydane, a także podstawowe czasopisma – tak by mogła służyć skutecznie pomocą w pracach badawczych poszczególnych dyscyplin, w ich wykładaniu i uczeniu się oraz przy prowadzeniu ćwiczeń i seminariów. Do kierowania biblioteką winna być wyznaczona biegła w tej materii osoba, wspomagana przez odpowiednią radę i uczestniczącą w radach uniwersytetu lub wydziału⁶⁶.

Wprawdzie konstytucja apostolska *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich⁶⁷ nie wspomina o posiadaniu przez te uczelnie własnej biblioteki, lecz jest rzeczą oczywistą, że podobnie jak na wydziałach kościelnych jest ona konieczna dla osiągnięcia właściwych im celów, szczególnie zaś dla prowadzenia badań naukowych.

Zgodnie z *Instructio de Institutis Superioribus Scientiarum Religiosarum* Kongregacji Edukacji Katolickiej, Wyższe Instytuty Wiedzy Religijnej powinny mieć swoją bibliotekę:

Każdy Wyższy Instytut Wiedzy Religijnej musi posiadać dobrze zaopatrzoną i aktualizowaną bibliotekę książek i czasopism, która odpowiada potrzebom wykładowców i studentów oraz jest odpowiednio uporządkowana. Jeśli Wyższy Instytut korzysta z biblioteki teologicznej poza instytutem, to w instytucie powinna znajdować się przynajmniej czytelnia ze źródłami, słownikami i czasopismami⁶⁸.

⁶³ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 grudnia 2016), nr 137, Watykan 2016 (dalej: RFIS 2016).

⁶⁴ RFIS 2016, nr 187 f.

⁶⁵ Vg, nr 36 § 2.

⁶⁶ Vg, nr 53-55.

⁶⁷ Ioannes Paulus II PP., *Constitutio Apostolica Ex corde Ecclesiae* de universitatibus catholicis (15 Augustii 1990), „Acta Apostolicae Sedis”, 82 (1990) s. 1475-1509.

⁶⁸ Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Instructio de Institutis Superioribus Scientiarum Religiosarum* (28 giugno 2008), art. 31, „Communicationes”, 40 (2008) nr 2, s. 307-321.

Wymienione instytucje niejako ze swojej natury muszą mieć własne biblioteki, są bowiem placówkami naukowo-badawczymi. Kapituła kanoników, rzecz oczywista, nie jest instytucją naukowo-badawczą. Ale czy mimo tego powinna obowiązkowo mieć własną bibliotekę? Wydaje się, iż należy odpowiedzieć, że nie. Rola kapituł kanonickich została dziś mocno zmarginalizowana i ograniczona zasadniczo do funkcji liturgicznych, choć kapituła katedralna wypełnia ponadto zadania zlecone jej przez prawo lub przez biskupa diecezjalnego⁶⁹. Ponadto statuty kapituły winny sprecyzować czynności, jakie mają być wykonywane przez kapitułę lub poszczególnych kanoników w zakresie kultu Bożego oraz posługi⁷⁰. Tak więc na mocy prawa powszechnego i ze względu na aktualne funkcje kapituł, nie jest konieczne tworzenie biblioteki kanonickiej. W dzisiejszych warunkach, gdzie na ogół istnieje rozległa sieć bibliotek kościelnych, a także łatwy dostęp do bibliotek cyfrowych, kanonicy mogą łatwo zaspokajać swoje potrzeby w zakresie przygotowania do wypełniania w sumie skromnej posługi kapitulnej.

Z drugiej strony wiele kapituł, szczególnie tych o długiej tradycji, posiada własne, często niezwykle cenne biblioteki. Powstawały one w zupełnie innych okolicznościach, gdy nie było bibliotek seminaryjnych (seminaria duchowne powstawały w XVI wieku po Soborze Trydenckim), czy uniwersyteckich. Ośrodki katedralne i kolegiackie były w okresie średniowiecza głównymi centrami intelektualnymi. Kapituły (katedralne, ale także kolegiackie) były ośrodkami gromadzącymi najlepiej wykształcony kler, w znacznej mierze posiadaczy uniwersyteckich stopni naukowych, a także notariuszy publicznych. Po odbytych studiach kanonicy i prałaci przywozili ze sobą książki, które stawały się głównym zrębem bibliotek kapitulnych. Wielu kanoników przekazywało swoje książki do bibliotek kapitulnych. Tak poprzez wieki narastał zasób tych księżnic. Ośrodki kapitulne były także centrami szkolnymi, a te nie mogłyby funkcjonować bez podręczników⁷¹.

Tak więc w przypadku, gdy kapituła posiada własną bibliotekę, to istnieje obowiązek opieki nad nią, należy ona bowiem do kategorii dóbr kościelnych w myśl kan. 1257 § 1. W zależności od statutu kapituły czy przepisów biskupa diecezjalnego może być ona udostępniana kanonikom, czy badaczom, zgodnie z regulaminem biblioteki⁷². Gdy biblioteka udostępnia zbiory do konsultacji, to

⁶⁹ Por. kan. 503 KPK; zob. R. Andrzejewski, *Kapituły dzisiaj, czyli kolegia kapłanów wobec nowych zadań w Kościele trzeciego tysiąclecia*, w: *50 lat kapituły częstochowskiej, 1951-2001*, Częstochowa 2002, s. 25.

⁷⁰ Por. kan. 506 § 1 KPK.

⁷¹ Por. P. Tańkowski, *Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i pocz. XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 102 (2014) s. 251-299.

⁷² „Do obowiązków archiwariusza, wybieranego przez Kapitułę spośród jej członków i zatwierdanego przez arcybiskupa, należy troska o archiwum i bibliotekę Kapituły. Jest to bezcenne dziedzictwo historyczno-kulturowe Kościoła i Polski, jedyne w swoim rodzaju, którego prawnym właścicielem jest Kapituła. Regulamin archiwum i biblioteki, zatwierdzony przez Kapitułę, określa zadania archiwariusza, innych pracowników oraz zasady funkcjonowania obu instytucji”. *Statut Krakowskiej Kapituły Metropolitalnej* (8 września 2003), § 10, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi”, 141 (2003) nr 10-12, s. 245-254. Odnośnie do biblioteki kanonickiej w Pampe-lunie kanonik archiwista winien: „Umożliwiać kanonikom kapitulnym, jako uprzywilejowanym użytkownikom, korzystanie z (...) biblioteki oraz służyć badaczom w ustalonych godzinach otwar-

będzie wskazany rozwój jej zasobu. Wiele statutów kapitulnych wyraźnie przewiduje urząd kanonika bibliotekarza czy kanonika archiwisty⁷³.

Nic jednak nie zabrania tworzenia nowych bibliotek kapitulnych nie tylko tam, gdzie powstają nowe kapituły, ale także, gdy następuje ponowne erygowanie nieistniejących dawnych kapituł kanoników. Papieska Komisja ds. Dóbr Kulturowych Kościoła w liście okólnym *Biblioteke kościelne w misji Kościoła* „zwraca się bezpośrednio do Ordynariuszy diecezji i do Generalnych Przełożonych zgromadzeń zakonnych, aby podzielić się z nimi swoją troską o los wszystkich, starych i nowych bibliotek kościelnych (biskupich, kapitulnych, parafialnych, uniwersyteckich, studenckich, zakonnych, stowarzyszeń i innych)”⁷⁴. Papieska komisja wyraźnie mówi nie tylko o starych, ale i nowych bibliotekach kapitulnych, co suponuje ich powstawanie. Autorzy *Schema-tipo di regolamento delle biblioteche ecclesiastiche italiane* Stowarzyszenia Włoskich Bibliotekarzy Kościelnych przypominają, że ów regulamin „jest on przeznaczony dla bibliotek, które zależą od władzy biskupa diecezjalnego (np. biblioteki kurii, kapituły katedralnej, seminarium, parafii, bractw), który dokona w nim odpowiednich zmian i wprowadzi je w życie specjalnym dekretem”⁷⁵. Nie ma tu rozróżnienia na stare czy nowe biblioteki kapitulne. Także statuty niektórych nowych kapituł mówią o bibliotece kanonickiej. Oto przykładowe zapisy statutowe: „Do obowiązków kustosa należy: (...) odpowiedzialność za archiwum i bibliotekę Kapituły”⁷⁶. *Statut Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim* stwierdza: „Kustosz sprawuje opiekę nad archiwum Kapituły i kapitulną biblioteką”⁷⁷. Identycznie przewiduje *Statut Konkatedralnej Kapituły Kolegiackiej w Stalowej Woli*: „Kustosz sprawuje

cia, z zachowaniem wszelkich niezbędnych środków ostrożności, zgodnie z przepisami Regulaminu (...) biblioteki”. *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona*, art. 19 d. „Kustosz sprawuje opiekę nad (...) biblioteką kapitulną (...) udostępnia w porozumieniu z sekretarzem zbiory (...) biblioteczne”. *Statut Konkatedralnej Kapituły Kolegiackiej w Stalowej Woli* (3 maja 1994), art. 29, w: „Aby byli jedno”. *Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Dekrety i instrukcje*, Sandomierz 1999, s. 363-370.

⁷³ Np. *Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona*, art. 19.

⁷⁴ Le biblioteche ecclesiastiche, nr 3. 2.

⁷⁵ *Schema-tipo di regolamento*, Proemio.

⁷⁶ *Statut Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej* (26 czerwca 2010), art. 15, Archiwum Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej, teczka: „Statut Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej”. Po prawie trzech wiekach funkcjonowania, na skutek nacisków ówczesnych władz zaborczych, kościół św. Mikołaja stracił tytuł kolegiaty. Stało się to w 1818 roku. Rok później przestała też funkcjonować kapituła kolegiacka. Po prawie 200 latach przerwy, w 2008 roku, wolborski kościół odzyskał tytuł kolegiaty, a 26 czerwca 2010 roku abp Władysław Ziśka przywrócił też kapitułę kolegiacką, obecnie liczącą 10 osób.

⁷⁷ *Statut Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim* (26 czerwca 2000), art. III, nr 3, Archiwum Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim, teczka: „Statut Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim”.

opiekę nad archiwum, biblioteką kapitułną⁷⁸. W kapitule katedralnej w Rzeszowie: „Scholastyk jest odpowiedzialny za archiwum, bibliotekę⁷⁹”.

Tak więc na mocy prawa partykularnego, statutów kapituł, czy w zależności od potrzeb, kapituły mogą organizować swoje biblioteki, przynajmniej te podręczne, czyli takie, które składają się z najczęściej używanych książek i czasopism, z których można korzystać bezpośrednio w bibliotece⁸⁰.

Wnioski

1. Biblioteki kapitułne są niewątpliwie cenną pomocą i zapleczem intelektualnym do wykonywania przez kanoników ich zadań w zakresie kultu liturgicznego i nauczania.

2. Istnienie bibliotek kapitułnych ma swoje umocowanie prawne szczególnie w przepisach statutów kapitułnych.

3. Skoro statuty kapituł, które kapitułni sporządzają sami, a które zatwierdza biskup diecezjalny, wzmiankują o bibliotece kapitułnej, świadczy to o potrzebie jej istnienia dla danej kapituły, jako ważnej pomocy w kanonickiej posłudze kościelnej.

4. W statutach kapituły należy określić dostępność biblioteki kapitułnej w pierwszym rzędzie dla kanoników, ale gdy to możliwe i wskazane, dla osób spoza kapituły – duchownych i świeckich.

5. W statutach należy przewidzieć urząd kanonika bibliotekarza (scholastyk, teolog).

6. W większych bibliotekach kapitułnych winien być zatrudniony kompetentny personel (duchowny i świecki) pod kierownictwem kanonika bibliotekarza.

7. Biblioteki kapitułne stare, z cennymi zbiorami, powinny ściśle współpracować z państwowymi służbami bibliotecznymi szczególnie w zakresie ochrony i konserwacji zbiorów.

8. Należy sporządzać dokładne katalogi zbiorów i digitalizować szczególnie cenny zasób biblioteczny w celu udostępniania go szerokiemu gronu zainteresowanych.

9. Pożądana byłaby współpraca między bibliotekami kapitułnymi np. w metropolii, czy na szczeblu krajowym (pomoc i wymiana informacji).

10. Dobrze byłoby powołać krajowe stowarzyszenie bibliotek kapitułnych, które mogłoby być sekcją krajowej federacji bibliotek kościelnych.

11. Choć nie ma obowiązku, dobrze byłoby tworzyć biblioteki kanonickie przy nowych lub wskrzeszanych kapitułach.

⁷⁸ Statut Konkatedralnej Kapituły Kolegiackiej w Stalowej Woli, art. 29.

⁷⁹ Statut Kapituły Katedralnej w Rzeszowie (22 lutego 1993), § 8, nr 2, w: *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001-2004*, Rzeszów 2004, s. 274-281.

⁸⁰ Por. M. Trzcińska, *Księgozbiór podręczny w bibliotece naukowej*, „Przegląd Biblioteczny”, 28 (1960) z. 3, s. 213.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Associazione dei Bibliotecari Ecclesiastici Italiani, *Schema-tipo di regolamento delle biblioteche ecclesiastiche italiane approvato dalla CEI*, „Bollettino di informazione ABEI”, 11 (2002) nr 3, s. 10-19.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis”, (1983) pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.
- Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Instructio de Institutis Superioribus Scientiarum Religiosarum* (28 giugno 2008), „Communicationes”, 40 (2008) nr 2, s. 307-321.
- Estatutos del cabildo catedral de la diócesis de Coria-Cáceres* (24 Julio 2001), www.diocesiscoriacaceres.org (dostęp: 28.10.2021).
- Estatutos del cabildo de la catedral de Huesca*, www.diocesisdehuesca.org (dostęp: 28.10.2021).
- Estatutos del cabildo de la iglesia catedral de Santa María de Pamplona* (19 marzo 2010), www.pazycaridad.org/index_htm_files/cabidoestatutos.pdf (dostęp: 3.11.2021).
- Estatutos del Cabildo de la Santa Iglesia Catedral Metropolitana de Toledo y Primada de España* (1 marzo 2007), www.catedralprimada.es (dostęp: 3.11.2021).
- Estatutos del Cabildo de la s. i. catedral basilica metropolitana de S. María de Valencia* (Enero 2007), www.catedraldevalencia.es/de/el-cabildo_estatutos.php (dostęp: 3.11.2021).
- Franciscus PP., *Constitutio Apostolica Veritatis gaudium De universitatibus et facultatibus ecclesiasticis* (8 Decembris martii 2017), „Acta Apostolicae Sedis”, 110 (2018) nr 1, s. 1-34; tekst polski: Franciszek, *Konstytucja apostolska „Veritatis gaudium” o uniwersytetach i wydziałach kościelnych. Zarządzenia wykonawcze Kongregacji ds. Edukacji katolickiej dla wiernej realizacji Konstytucji Apostolskiej Veritatis Gaudium*, Tarnów 2018.
- Ioannes Paulus II PP., *Constitutio Apostolica Ex corde Ecclesiae de universitatibus catholicis* (15 Augustii 1990), „Acta Apostolicae Sedis”, 82 (1990) s. 1475-1509.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 grudnia 2016), Watykan 2016.
- Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa, *Lettera circolare Le biblioteche ecclesiastiche nella missione della Chiesa* (19 marzo 1994), *Enchiridion dei Beni Culturali della Chiesa. Documenti ufficiali della Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa*, Bologna 2002, s. 201-219; tekst polski: „Fides. Biuletyn bibliotek kościelnych”, 1-2 (1996) s. 31-46.
- Reglamento de la Biblioteca de la Catedral de Salamanca*, w: Pedro José Gómez González, Raúl Vicente Baz, *Guía del archivo y biblioteca de la catedral de Salamanca. Colección Instrumentos del Archivo Catedral de Salamanca*, Salamanca 2007, s. 108-109.
- Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam* (29 aprilis 1979), „Acta Apostolicae Sedis”, 71 (1979) s. 500-521.
- Statut Kapituły Kolegiackiej w Wojniczu* (9 sierpnia 2014), <http://www.wojnicz.diecezja.tarnow.pl> (dostęp: 3.11.2021).
- Statut Elckiej Kapituły Katedralnej*, w: *I Synod Diecezji Elckiej 1997-1999*, Elk 1999, s. 174-183.

- Statut Kapituły Katedralnej w Rzeszowie* (22 lutego 1993), w: *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001-2004*, Rzeszów 2004, s. 274-281.
- Statut Kapituły Kolegiackiej Łaskiej* (2 lutego 2006), „Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie”, 80 (2006) nr 4, s. 264-271.
- Statut Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim* (26 czerwca 2000), Archiwum Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim, teczka: „Statut Kapituły Kolegiackiej przy kościele św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim”.
- Statut Kapituły Kolegiackiej w Garwolinie* (20 kwietnia 2011), „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, 80 (2011) nr 7-8, s. 338-346.
- Statut kapituły kolegiackiej w Nowym Sączu* (8 grudnia 1996), www.currenda.diecezja.tarnow.pl/archiwum/1-97/z-3.htm (dostęp: 3.11.2021).
- Statut Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej* (26 czerwca 2010), Archiwum Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej, teczka: „Statut Kapituły Kolegiackiej Wolborskiej”.
- Statut Konkatedralnej Kapituły Kolegiackiej w Stalowej Woli* (3 maja 1994), w: „*Aby byli jedno*”. *Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Dekrety i instrukcje*, Sandomierz 1999, s. 363-370.
- Statut Krakowskiej Kapituły Metropolitalnej* (8 września 2003), „*Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi*”, 141 (2003) nr 10-12, s. 245-254.
- Statut Miechowskiej Kapituły Kolegiackiej*, w: *Zarządzenia posynodalne biskupa kieleckiego (instrukcje, statuty, wzory pism)*, Kielce 2002, s. 87-92.
- Statut Warmińskiej Kapituły Katedralnej we Fromborku* (22 grudnia 2007), w: *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, Olsztyn 2012, s. 339-354.
- Statut Wiślickiej Kapituły Kolegiackiej*, w: *Zarządzenia posynodalne biskupa kieleckiego (instrukcje, statuty, wzory pism)*, Kielce 2002, s. 81-86.
- Statuten des Domkapitels zu Speyer* (23 August 1990 in der Fassung vom 19 Mai 2009), www.bistum-speyer.de (dostęp: 3.11.2021).
- Statuty Brzozowskiej Kapituły Kolegiackiej* (29 października 1999), w: *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i aneksy*, Przemyśl 2000, s. 192-196.
- Statuty Jarosławskiej Kapituły Kolegiackiej* (26 kwietnia 1999), w: *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i aneksy*, Przemyśl 2000, s. 197-202.
- Statuty Kapituły Katedralnej Pelplińskiej*, w: *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001, s. 134-143.
- Statuty Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej* (22 czerwca 2001), Archiwum Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej, teczka: „Statuty Kapituły Kolegiackiej Gdańskiej”.
- Statuty Kapituły Metropolitalnej Poznańskiej* (14 września 2003), w: *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008)*, t. 1: *Dokumenty*, t. 2: *Statuty*, Poznań 2008, s. 447-459.
- Statuty Kapituły Metropolitalnej Warszawskiej*, w: *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, s. 170-176.
- Statuty Krośnieńskiej Kapituły Kolegiackiej* (12 sierpnia 2005), „*Kronika Archidiecezji Przemyskiej*”, 91 (2005) nr 3-4, s. 134-141.
- Statuty Myśliborskiej Kapituły Kolegiackiej* (1 lipca 2008), „*Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*”, 36 (2008) nr 9-10, s. 294-305.
- Statuty Szczecińskiej Kapituły Katedralnej* (1 lipca 2008), „*Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*”, 36 (2008) nr 7-8, s. 205-216.
- Statuty Wolińskiej Kapituły Kolegiackiej* (15 października 2008), „*Prezbiterium. Pismo urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*”, 37 (2009) nr 1-2, s. 38-49.

Opracowania

- Andrzejewski Roman, *Kapituły dzisiaj, czyli kolegia kapłanów wobec nowych zadań w Kościele trzeciego tysiąclecia*, w: *50 lat kapituły częstochowskiej, 1951-2001*, Częstochowa 2002, s. 25-40.
- Biblioteka Kapituły Włocławskiej*, opracował S. Chodyński, uzupełnił rozdziałem o katalogach i wydał S. Librowski, Włocławek 1949.
- Cappello Hugo, *Los Cabildos de Canónigos. Pasado, presente y futuro de los mismos*, „Anuario Argentino de Derecho Canónico”, 21 (2015) s. 389-408.
- Grochowska Alina, *Normalizacja terminologii z zakresu bibliotekarstwa i bibliografii*, „Przegląd Biblioteczny”, 69 (1991) z. 2, s. 147-155.
- Iwańska-Cieślak Bernardeta, *Inkunabuły w bibliotece kapituły katedralnej we Włocławku. Zarys problematyki*, w: *Książka w życiu Kościoła. Zbiór studiów*, red. T. Kruszewski, Toruń 2009, s. 17-56.
- Krukowski Józef, *Komentarz do kan. 503-510*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, ks. 2 (1): *Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 395-403.
- Kwaśniewski Andrzej, *Księgozbiory prywatne zachowane w bibliotece kapituły kieleckiej (XV-XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, 62 (2012) s. 69-95.
- Loza Fernando, *Comentario a los cán. 503-510*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 2, cz. II, wyd. 2, Pamplona 1996, s. 1171-1190.
- Marino Federico, *La Biblioteca Capitolare di Verona. Analisi delle dinamiche storiche, sociali ed economiche della più antica biblioteca d'Italia*, Venezia 2020.
- Szymusiak Jan, *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. R. Łukaszyk, Lublin 1995, kol. 497.
- Śmigiel Wiesław, *Biblioteka parafialna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 97-99.
- Tafiłowski Piotr, *Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i pocz. XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 102 (2014) s. 251-299.
- Tavazzi Roberto, *La biblioteca diocesana. Un tentativo di definizione tipologica*, „Biblioteche oggi”, 21 (2004) nr 2, s. 47-51.
- Trzcinańska Maria, *Księgozbiór podręczny w bibliotece naukowej*, „Przegląd Biblioteczny”, 28 (1960) z. 3, s. 213-239.
- Wójcik Walenty, *Archiwum i biblioteka kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1963) s. 5-41.

BIBLIOTEKA KAPITUŁY KANONIKÓW. ASPEKT PRAWNO-KANONICZNY

Streszczenie

Kapituły kanoników także dzisiaj przyczyniają się do zachowania oraz tworzenia kultury ogólnoludzkiej i nade wszystko chrześcijańskiej. Znaczącym czynnikiem zachowania i tworzenia wspomnianego dziedzictwa kulturowego są biblioteki kapitulne, które zostały zapoczątkowane podobnie jak księgozbiory przeważającej większości zgromadzeń religijnych. Kościół katolicki zawsze polecał swoim kapłanom naukę. Tą drogą powstawały m.in. biblioteki kapitul-

ne. Ustawa synodu prowincjonalnego w Piotrkowie w 1589 roku, polecająca zakładać biblioteki przy katedrach, była tylko dla kapituł polskich przypomnieniem, gdyż miały one już wtedy swoje biblioteki.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest ukazanie instytucji biblioteki kanonickiej w aspekcie prawno-kanonicznym. Za cel opracowania postawiono wykazanie, że biblioteki kapitułne są niewątpliwie cenną pomocą i zapleczem intelektualnym do wykonywania przez kanoników ich zadań w zakresie kultu liturgicznego i nauczania. Konsekwentnie istnienie bibliotek kapitułnych ma swoje umocowanie kanoniczne, szczególnie w przepisach statutów kapitułnych.

Tak określone zamierzenie badawcze zrealizowano poprzez gruntowną kwerendę obowiązujących przepisów prawa kanonicznego, zwłaszcza statutów kapituł kanonickich. Analiza wymienionych źródeł pozwoliła na osiągnięcie konkretnych celów naukowych. Po pierwsze, skonstruowano autorskie kanoniczne określenie biblioteki kapitułnej oraz jej cele i zadania. Po drugie, omówiono zasadnicze zagadnienie zasobu bibliotecznego. Po trzecie, rozstrzygnięto kwestię kanonicznego obowiązku posiadania przez kapituły własnej biblioteki.

Słowa kluczowe: księgozbiór; kapituła; kanonik; biblioteka; prawo kanoniczne